

Veerle De Waele

Marjan Gryson

Met foto's van Kaat Pype

SOLDIERS OF LOVE

*Ideeën voor
een nieuw activisme*

TOUCHE

Lannoo
Campus

D/2024/45/44 – ISBN 978 94 014 9972 9 – NUR 740, 770

Vormgeving omslag en binnenwerk: Atelier Steve Reynders
Fotografie: Kaat Pype

© Marjan Gryson, Veerle De Waele & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2024.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij, de boeken- en
multimedialdivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden en/of openbaar gemaakt, door
middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland

www.lannoocampus.com

Inhoud

Disclaimer	11
Ceci n'est pas un livre	11
Iedereen activist	13
Leve de antiheld	15
Het niet-weten	17
Let the magic shine	21
Alledaags positief activisme	25
The magic trick	25
Anger is the new hope	29
Let's fantasise	38
Magische contexten	43
Taal als wapen	47
Tôpe tegoare in de botsauto's	50
Soldiers of Love	53
Amir	65
Leve de vragen!	65
Onbevangen verontwaardiging of onverschillige boosheid?	65
Liever een ? dan een	68
De hoop zit bij jong & oud, niet daartussen	71
Realisme is dodelijk	73
Meer verhaalkleur in het leven!	74
'Hoe is 't met u?'	77
Baharak	83
Bold is beautiful	83
Rebellie als religie	83
Logica's op z'n kop	87
Het leven is een meerkeuzevraag	89
Taart met cijfers	92
Suppose	97
Belo	99
Donkerte alchemiseren tot het schoonheid wordt	99
Alchemiseren van kwaadheid	100
Met de moed der wanhoop	102

Hoop doet leven	103
Drie landschappen	104
Begin with the end in mind	109
Maatwerk	112
Dirk	115
Individualisme is onze grootste troef	115
Onwetendheid is onze grootste vijand	117
Onverschilligheid is een nog grotere vijand	118
Verzet is de bron van hoop	120
Individualisme is onze redding.....	122
Het universele verzet tegen pijn is de morele sleutel.....	124
Moedige helden mogen veel meer gezien worden ..	126
Bovenal, bemin de mens.....	127
Het eigen zoeken	129
Dominique.....	133
Cordon Solidair.....	133
Een selectieve liefde voor kwaadheid	134
Talk the walk in plaats van macht.....	136
De kunst van de imaginatie op een podium	141
Prefiguratie als tweede taal.....	142
Potentieel (laten) zien om hoop te creëren	144
Een partijloze politicus.....	146
Autonomie cultiveren op een bedje van solidariteit ..	148
Een klas vol Soldiers.....	153
Er bestaat niet zoiets als een overdosis liefde	153
Ben ik een probleem of een oplossing?	153
Boos? Jazeker!	155
President van de wereld	157
Bewoners van de wereld in het klein.....	158
Soldiers of Love.....	159
Op de foto.....	160
Meester Didier.....	161
Trainingskamp voor Soldiers of Love.....	162

Martha	167
Alles kapot!	167
Het leven stikt van de steekvlammen voor woede... ..	168
Terug naar het eenvoudige begin.....	171
Waar is de collectieve woede naartoe?	176
Activisme om trots op te zijn	178
Meer risico's = meer veiligheid	180
Eerlijke liefde	181
Maud	185
Zorg moet je niet verdienen	185
Huis van de democratie	187
Hector was hier.....	188
Geprivilegieerd ten strijde.....	192
Tijd voor menselijke evolutie	194
Collectief verzet	197
Paul en Elisabeth Lucie	201
Iedereen aan het fictie-infuus.....	201
Creëren om woede te sublimeren.....	202
We hebben allemaal ons deel te doen	204
... en op tijd te stoppen	205
Functionele arena's herkennen, betreden en maken	207
We mankeren een vorm van elitarisme	208
Humor als smeerolie, fictie als levenselixer	210
Het Italiaanse dorp.....	213
Sieg en Mario	217
Wir schaffen das	217
Zorglandschap ontmantelen	218
Het belang van belangenvermenging.....	222
Hospiscore.....	227
Weerstand	227
Lopend vuurtje	228
Teun	231
De kracht van vrolijke vriendelijkheid	231

Happy warrior	232
Vrolijke vriendelijkheid als adem	236
Liever optimisme en moed, dan alleen maar hoop ..	240
Liever verzet dan elegantie	242
Kaat	245
Geef je over & ik schiet!	245
Iedereen wild & jager	245
De kracht van een kinderlijk nee.....	246
Controle of vertrouwen?	246
Changez!.....	247
En nu?.....	249
Soldier of Love is geen onbevleete titel	249
Drie elementaire deeltjes.....	250
Extra troeven	256
De queeste: iedereen besmet met het Soldierschap	259
Plekken die Soldiers doen bloeien.....	264
Zullen we met jou en mij beginnen?	266
Dank je wel!	269
Eindnoten.....	270

'HOE
IS 'T
MET
U?'

Disclaimer

Ceci n'est pas un livre

*Liefste Soldier of Love in spe, disguise of fantasy.
Of beter: liefste Soldier of Love tout court.
Want wij zijn ervan overtuigd: ook jij bent (al)
een Soldier of Love (in wording).*

Je hebt dan wel een boek in handen, maar vergis je niet, het is van alles níét dat je zou kunnen associëren met wat een boek dezer dagen vaak pleegt te zijn: dit is geen 'how to'-gids, geen leerboek, geen wall of fame vol hedendaagse helden, geen zelfhulpboek om de collateral damage van het falend collectief op te schonen, geen feelgoodbloemlezing van mooie verhaaltjes, geen boos pamflet dat de verdoemenis van de wereld beschrijft, geen stappenplan om je leven te beteren, geen poging om te bekeren tot een nieuwe niet-religie, geen samenvatting van alles wat een wijs mens tot nu toe allemaal geleerd heeft ... Waarom dan wel een boek, eigenlijk? Omdat we denken dat een paar dingen dringend nodig zijn om de wereld die op dit moment op veel vlakken nogal vierkant richting ondergang draait, in een andere meer hoopvolle baan te zwieren.

De voorbije tijd voelden wij ons vaak lucky bastards, omdat we met zoveel heerlijke soortgenoten in gesprek mochten over hoe dat voor hen werkt. Met opgeheven en hoopvol hoofd ons verblijf op de aardbol delen met al die miljoenen anderen, die vaak ook echt compleet anders zijn. En andere dingen willen. En soms zelfs ronduit het tegenovergestelde willen van wat wij geloven dat goed of nodig is. Als we daar al een inhoudelijke conclusie uit kunnen trekken, dan is het dat dat een blijvende zoektocht is die we het beste samen kunnen ondernemen. En dat we ons best moeten blijven doen en ervan uitgaan dat anderen dat ook doen. Hoewel dit boek dus wel vol heerlijke ideeën van al die mensen staat, zul je er niet hét antwoord of dé handleiding in terugvin-

den. Hoogstens wat elementen om daarmee je eigen menu samen te stellen: eenvoudige maar doorploegde ideeën, liefdevolle en hoopgevende kwaadheid, positieve radicaliteit, fantasie als tegengif voor frustraties, en vragen die ons dag in dag uit helpen kiezen om grote keuzes te maken – om bijvoorbeeld de mens te zijn die we willen zijn. Maar bovenal willen we jou met dit boek deelgenoot maken van het proces van onze zoektocht, samen met de Soldiers die we hier portretteren. We hopen dat je goesting krijgt om ook op tocht te gaan.

Omdat dit geen klassiek boek is en we ook heel bewust niet altijd gehoorzamen aan de heersende wetten der boekschrijfkunst – of beter gezegd: de markt van de boekverkoop, wat al eens kan vloeken met de kunst – omdat we net een nieuwe wereld moeten scheppen en daarvoor ook nieuwe taal, wetmatigheden, gewoontes nodig hebben, kan het lezen misschien al eens voor lichte verwarring of ongemak zorgen. Als we over activisme spreken, hebben we het bijvoorbeeld waarschijnlijk niet over datgene waar je dan als eerste aan denkt. Of misschien net wel. Of een beetje. En we hebben (nog) geen heldere, welomlijnde definitie van wat het dan wel zou moeten zijn. En toch hebben we het lef om er al een boek over te publiceren. We willen geen taal gebruiken die problemen bestendigt en dus kiezen we ervoor om problemen niet uit te diepen, te analyseren of op zoek te gaan naar de root causes. In plaats daarvan springen we meteen naar wat kan helpen in de richting van een gewenste toekomst. En dat heeft soms zelfs helemaal niets meer met de problemen van vandaag te maken. Dat kan dus al eens vloeken met waar we bijna overal in gedrild worden: rationeel logisch denken (Loopt er iets fout? Zoek dé oorzaak en los dat op!). Niks mis mee voor bepaalde kwesties, zo denken wij, maar dat soort denken is er intussen toch nog niet in geslaagd om een aantal andere prangende menselijke kwesties met massale impact op te lossen. En daarvoor hebben we dus een ander soort logica nodig. Tijdens het lezen zou je ook al eens tegen een semantische kwestie aan kunnen lopen. Kwaadheid, hoop en activisme blijken bijvoorbeeld nogal uiteenlopende betekenissen op te roepen. In plaats van dat te proberen te fiksken met één definitie waar iedereen dan maar mee akkoord

moet gaan, doen we hier graag een beroep op jouw bereidheid om er die betekenissen uit te kiezen die je hoofd, gedachten, perspectief het meest openzetten, die je gedachten doen stromen en goesting geven om te vragen wat een ander ermee zou kunnen bedoelen.

Wij zaten ook niet altijd op rozen tijdens het schrijven. Zo kwamen er plots nogal fundamentele vraagtekens bij het nut van boosheid te staan, terwijl we daar al zeventien jaar van ons leven voor ijveren. Of zo werd onderweg steeds scherper duidelijk dat wij dan wel meester zijn in ons verbinden met degene die kwaad deed en die vaak uitgespuwd wordt door velen, maar wanneer ons eigen hart op het spel staat, blijken we daar toch niet altijd zo gemakkelijk voor te kiezen, of te weten hoe dat dan te doen. Maar omdat we dat mochten doen in het gezelschap van al die medezoekers en -strijders werd dat net leerrijk. En we doen jou dus graag dezelfde ervaring cadeau.

Iedereen activist

Want we maken ook van jou – en bij uitbreiding ook van alle andere mensen om jou heen – graag een Soldier of Love. Of een activist nouvelle vague. Activist omdat er actie, bougement, beweging nodig is. Nouvelle vague omdat het tijd is voor een nieuw soort activisme dan hoe we dat tot nu toe kennen. Klinkt dit in jouw oren als een heuse geuzennaam? We helpen je graag om die nog meer dan voorheen eervol in te vullen! Met een scheutje oplossingsgerichte imaginatie bijvoorbeeld. Is activisme iets waar je liever hard van wegloopt, omdat je jezelf niet meteen of liever niet ziet acteren in een filmpje met rondzwierende blote borsten, waterkanonnen en lijm op schilderijen? Vrees niet, vechten – of niet – mag je doen zoals je dat zelf graag doet. Enfin, dat wil zeggen dat wij toch het liefst kiezen voor de positieve modus, al hoeft die niet per se in zachte of milde vorm te verschijnen; die mag gerust van het radicale, felle of luide type zijn. Denk je dat activisme toch eerder iets voor superhelden is, en zie je die superheldencape niet meteen rond je eigen schouders gedrapeerd? Zoveel te beter! Niemand

– of iedereen, we kunnen nog kiezen – superheld zou zowaar ons motto kunnen worden! Het nieuwe activisme is namelijk niet meer en niet minder dan alledaags. Want door met heel veel volk tegelijkertijd over onze grote en kleine, dagdagelijkse huis-, tuin- en keukenkwes-ties aan de weg te timmeren, herschrijven we samen de regels van hoe we bijna alles met elkaar doen. Jawel, wij zijn ervan overtuigd: als we allemaal, groot en klein, jong en oud, in welke context dan ook, 's morgens vriendelijk de dingen groeten, dan is de kans groter dat we dat doorheen de dag ook blijven doen met de mensen die ons pad kruisen én voor alle mensen op wie onze keuzes een grote of kleine impact hebben. Of dat nu Alexander De Croo is, de schoonmaker in het rusthuis van je oma of je vierjarige kleuter. Een vriendelijke glim-lach in een rij vol nors ongeduldig volk aan de kassa, een dramaloze tv-serie die contentement toont en een groep vrienden op het idee brengt om de kwakkelende kinderopvang in het dorp een handje te gaan helpen, een buurman die je zieke moeder een bord soep brengt waardoor zij op haar beurt kan informeren of hij zijn weg al vindt in het nieuwe digitale kluwen van de stadsdiensten die hem al dan niet ver-blijfspapieren gaan toekennen ... Een heuse hercodering van de algo-rithmes van ons sociale netwerk dus, daar gaan we voor. Een code die radicaal vertrekt vanuit positieve medemenselijkheid en geijkt wordt aan de mens(en) over wie het gaat (in plaats van productiviteit, effici-entie of andere impact-indicatoren). Zónder grote strategische plan-nen, doelgroepen die aangesproken moeten worden of heldhaftige leiders aan wie we ons kunnen laven, maar mét een legertje Soldiers of Love: mensen zoals jij en ik, die allemaal op hun eigen, unieke ma-nier kwaadheid een mooi gezicht geven én elkaars hoopvolle fantasie prikkelen en zo meevoeren om een schone, gezamenlijke toekomst te boetseren. Cultuurverandering is namelijk altijd iets dat ontstaat en bestaat 'op het alledaagse niveau van persoonlijke interacties en poli-tiek met een kleine letter p', zo schreef Mia Birdsong in *How We Show Up: Reclaiming Family, Friendship, and Community*.¹

Leve de antiheld

'Zoals jij en ik' nemen we letterlijk. Dat betekent dat we niet op zoek gingen naar perfecte helden die nooit uit de bocht gaan, nooit een mindere dag hebben, hun kinderen of lief nooit eens tekortdoen, zich altijd en overal als de perfecte uitvoerders van een al even perfect uitgewerkte levensvisie tonen, ons lichtend voorbeeld in alle omstandigheden kunnen zijn. Integendeel. We gaan ervan uit dat niemand perfect is, dat we al tuimelend leren, dat de beste ideeën samen en onderweg gevormd worden ...

We kunnen – als we dat al zouden willen – de wereld niet opdelen in goede en slechte mensen. Probeer maar eens: ken jij iemand die alleen maar fantastisch is? Als je nu 'ja' denkt, dan komt er waarschijnlijk iemand in je op die je eigenlijk niet kent en van wie je alleen één fantastisch element kent. Want al degenen die je wel een beetje kent als mens, blijken toch ook wel kleine kantjes te hebben. En ook de duivel bestaat niet. Zelfs moordenaars kunnen heel lief zijn. Of nadien een proces doormaken waardoor ze nederige wijzen worden van wie we allemaal iets kunnen leren over omgaan met fouten – met in hun geval desastreuze gevolgen. We willen dus geen engelen, superhelden of übermensen opvoeren. Dat zou liegen zijn. Want ook elk van de schone mensen die we mochten ontmoeten heeft kleine kantjes, ergelijke gewoontes, dagen waarop ze gewoon op de bank liggen te stinken. Het zou ook niet helpen om ons doel te dienen: dat is jou je comfortabele plek laten vinden in het legertje Soldiers of Love. We willen wel dat hun verhalen je kunnen inspireren. En dus focussen we vooral op wat hen helpt, hen doet blinken ... En we kiezen zelf ook nogal radicaal om zo naar mensen te kijken, naar hun schoonheid. Want daarmee kunnen we vooral vooruit. En daar kunnen we niet te veel van hebben om op te kunnen tegen massale lelijkheid. Niet dat moeilijkheden er niet mogen zijn. Die helpen alleen vaak niet op weg naar oplossingen. Daarom geven wij vooral en resoluut aandacht, tijd en woorden aan het tegenovergestelde. Zodat er op zijn minst wat hoopvolle zaadjes voor de toekomst gezaaid kunnen worden.

En dus gingen we op zoek naar een bont allegaartje van mensen die af en toe eens oplichten met iets schoons of hoopvol, maar evengoed al eens het tegenovergestelde doen en niet te beroerd zijn om dat ook van zichzelf te zien. We kozen er ook voor om ons in de gesprekken die we met al deze mensen voerden niet te laten leiden door de verwezenlijkingen die zij al op hun palmares hadden, ons niet al te veel op voorhand te verdiepen in het thema waar zij zich passioneel in tonen (wat hier en daar wat verbazing en zelfs verontwaardiging gaf) of de inhoud van de gesprekken niet thematisch te maken, maar vorm te geven aan momenten waarin we iedere keer opnieuw samen op zoek gingen naar elementen voor een goed kompas om keuzes te maken voor onszelf, onze eigen omgeving en, bij uitbreiding, de wereld. Als er iets is dat echt alle Soldiers gemeenschappelijk hebben, dan is het dat ze zoekers zijn en blijven. Bij de een wordt dat meer ingekleurd als nederige zelfkritiek, bij de ander krijgt dat vorm in een onvermoeibare creativiteit om te blijven uitvinden of ontwerpen wat nog niet bestaat en bij nog anderen toont zich dat in doorlopende gesprekken waarin ze vragen stellen en die proberen te beantwoorden.

Wij waren wel van elk gesprek dat we hadden voor dit boek op de een of andere manier onder de indruk. Omdat ze hoop gaven in tijden die al eens duister aanvoelen. Omdat alles dat we zelf al een tijdje aanvoelden, plots woorden kreeg. Heel mooie, fijn gemikte, ganse werelden oproepende woorden vaak. Omdat we bondgenoten ontwaarden. Omdat ze ons deden twifelen, soms verwarden en bovenal goesting gaven om verder te denken, spreken en zoeken. We werden dus elf keer lichtjes verliefd. En omdat wij al eens de neiging hebben om wat deugd doet, mooi is, doet schaterlachen, sterk maakt, simpel oplost, ontroert, doet verlangen groter te maken – niet omdat we graag overdrijven of omdat we dat gewoon graag doen, maar omdat we overtuigd zijn van de noodzaak en magische kracht daarvan – kan het al eens lijken alsof alle mensen over wie je hier zult lezen misschien toch wel übermensen zijn waar jij nooit aan zult kunnen tippen. Maar niets is minder waar. Al degenen die we ontmoet hebben, zijn dan wel stuk voor stuk diamantjes in onze ogen, übermensen zijn ze allerminst.

Met velen moesten we bijvoorbeeld geduldig volharden om elkaar te kunnen treffen. Verschillende mensen vertelden over zaken waarmee ze worstelen, niet in het reine komen, tegen wil en dank ertegen zondigen ... En net daarom vinden wij ze misschien ook diamantjes. Wij geloven namelijk niet alleen niet in het bestaan van goede of slechte mensen, we houden gewoon ook heel erg van wat de kleine kantjes van mensen genoemd wordt. Net in het omgaan met die kleine kantjes tonen mensen zich namelijk vaak op hun mooist, stijgen mensen vaak boven zichzelf uit, zitten daar de grote levenslessen verborgen. En dat geldt ook voor jou. Intussen zijn we er redelijk zeker van dat we ook in jou, met al je grote én kleine kantjes, een schoon blinkende Soldier kunnen ontwaren. En een even mooi portret van jou zouden kunnen maken.

Het niet-weten

In plaats van een berg wijsheid, professionele expertise of kennis om uit te delen, verzamelden we dus een hoopje vragen en doordenkers om af en toe eens hardop aan onszelf en aan elkaar te stellen. In plaats van een model te presenteren, stelden we die vragen aan een groepje mensen die volgens ons al volle bak Soldiers of Love zijn. De antwoorden die daarop kwamen en soms al eens compleet het tegenovergestelde beweerden van wat we ervoor van iemand anders hoorden, presenteren we graag als jouw imaginaire sparringpartners, compagnons de route, motiverende coaches, strenge ouders om je tegen af te zetten ... Lees ze dus gerust zoals ze jouw innerlijke positieve activist het best van dienst kunnen zijn.

Onderweg stuitten we meer dan eens op de verlokking om toch een soort van nieuw model te boetsen op verzoek van de uitgeverij die op die manier dit soort boeken gemakkelijker verkoopt. Omdat we zelf hoop voelden opborrelen bij het idee dat er 'een nieuw antwoord' zou bestaan op alle ellende die nu maar niet opgelost geraakt. Omdat de Soldiers zodanig gepassioneerd spraken over hun dada dat we heel

graag samen met hen willen geloven dat het een onmisbaar ingrediënt van het positieve maatschappijrecept zou zijn. De drang naar geboden, duidelijkheid, kennis, het juiste weten ... is duidelijk groot en diep ingesleten in wie we vandaag zijn. En af en toe hebben we zelfs geprobeerd om uit de ideeën die in de gesprekken opborrelden een omvattend en helder antwoord te distilleren. Dat leidde vervolgens tot een antwoord met meteen weer heel veel volgende vragen, of tot een onnoemelijk complex en hyper genuanceerd en dus veel te dik en onleesbaar boek, of tot de vaststelling dat er al heel veel bestaat en we dus niet het warme water opnieuw uit moeten vinden. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, om maar een voorbeeld te noemen. Het wrong en bleef dus wringen, hoe mooi we alles ook probeerden te polijsten. Dat hielp om er dus telkens opnieuw van af te stappen, maar ook ter bevestiging van de onmogelijkheid en nuttelosheid om hét antwoord te vinden. Hoe heerlijk verleidelijk de zoektocht naar de heilige graal dus soms ook mag zijn – ah ja, stel je voor dat we zomaar eventjes het recept voor, we zeggen maar iets, wereldvrede zouden vinden – we beslisten om er niet onze queeste van te maken. Mochten we dat recept voor wereldvrede onderweg toevallig toch ergens tegenkomen, dan delen we het; dat beloven we. Maar je zult het dus niet in dit boek vinden. Daarom is dit boek ook geen naslagwerk over de verdiensten, ontdekkingen en vergaarde wijsheden van de Soldiers en is hun werk alleen maar hier en daar terug te vinden in de voetnoten. Niet omdat we hun werk niet nobel of belangrijk vinden, maar omdat we voor het leger Soldiers of Love dat we samen moeten stellen net de andere kwaliteiten van mensen naar voren moeten halen.

Als we dan toch iets nieuws naar voren zouden moeten schuiven, dan zou dat dus misschien het paradigma van het niet-weten kunnen zijn. Of van het samen niet-weten. Vertrouwen dat we samen antwoorden te fabriceren hebben. En dat we dus maar beter systemen en contexten kunnen creëren die het ons zo comfortabel mogelijk maken om dat met gemak te doen. Bijvoorbeeld procesmodellen maken waarin inhoudelijke modellen hun plek vinden, en niet omgekeerd. Of interi-

eurs vormgeven waarin mensen zich uitgenodigd voelen om ideeën uit te wisselen. Of bibliotheken waar het niet stil moet zijn, maar waar we elkaar inspirerende boeken aanwijzen. Of de afspraak dat als we dan toch al eens op een waarheid of een feit stuiten, dat dat het startschot moet zijn om het in de toekomst onderuit te halen met een nog beter idee. Net zoals een nieuw wereldrecord hardlopen niet betekent dat de volgende generatie alleen nog maar mag leren hoe ze hoogstens dat resultaat ook kunnen neerzetten.

Wat helpt om comfortabel in een wereld van niet-weten te kunnen vertoeven, is het concept van veranderlijkheid. Alle gezonde organismen zijn in staat om zich aan te passen aan veranderende omstandigheden en dus kunnen we dat ook het beste toepassen op onszelf als mens en samenleving. Want de wereld is in verandering. Altijd al geweest en nu misschien zelfs meer dan ooit. Tegen wil en dank probeerden we intussen erg robuuste systemen op te zetten, die de illusie van stabiliteit hooghouden. Landen met landsgrenzen bijvoorbeeld. Het onderwijs zoals we dat nu organiseren. Dé rechtstaat. Democratie. We geloven graag dat die systemen er zijn om te blijven. Want we leunen en vertrouwen erop. Helaas vertonen al die systemen en bijbehorende instituten intussen serieus wat barsten. Als we uitgaan van een geloof in veranderlijkheid, dan zijn die barsten misschien niet eens zo erg of bedreigend, maar een uitnodiging om nieuwe vormen en antwoorden te bedenken. En dan kunnen we alle energie, die nu gaat in het angstvallig in stand houden van de illusie van oneindige stabiliteit, kanaliseren in het inrichten van plekken en momenten waar we samen kunnen nadenken over hoe we vandaag goed (samen) kunnen en willen leven.

Wat ons onderweg ook hielp om niet te moeten/willen/kunnen weten, is onze eigen professie – psychotherapie – waarin het ook vaak koorddansen of jongleren is met expertise. Zetten we in een begeleiding te veel onze eigen inhoudelijke kennis op het voorste schap, dan ontnemen we degenen die een beroep op ons doen de kans om hun eigen keuzes te maken of hulpbronnen te (her)ontdekken. Doen we dat te weinig, dan onthoofden we onszelf en daarmee het mandaat dat

we van diezelfde mensen krijgen om hun sherpa te mogen zijn. Wat helpt, zo leerden we van Luc Isebaert – een van onze meest geliefde leermeesters in het oplossingsgerichte therapiemodel – is expertise zien als iets dat gedeeld kan worden en goed weten welke kennis waar zit: wij zijn experts in het kaart en kompas lezen in de zoektochten die mensen in het leven afleggen, maar de mensen zelf zijn experts in al de rest: de bestemming, het startpunt, hun metgezellen, of hun uitrusting vooral nuttig of ook mooi mag zijn ... Onze rol is daarbij dus beperkt – maar daarom niet minder belangrijk om het goed en met veel precisie te doen – tot vragensteller van dienst: de juiste, nuttige, helpende, hoopgevende, richting biedende, nieuwe perspectieven openende vragen op de juiste manier en het juiste tijdstip op tafel leggen.

Een groot én belangrijk verschil met onze vertrouwde professie is evenwel dat dit geen eenrichtingsverkeer is en mag zijn. We moeten met zijn allen in het bad. En zowel onszelf als elkaar dezelfde vragen durven stellen. En dus ook allemaal op zoek gaan naar de bereidheid om onszelf te tonen, onze ideeën te verdedigen én van gedacht te veranderen. In dat opzicht toonden de mensen die je in dit boek leert kennen zich stuk voor stuk nederig moedig. Of moedig nederig. Want ideeën hebben ze. En die willen ze met plezier laten weerklinken. Maar ze zijn niet te beroerd om toe te geven dat ze ook niet alles weten. En morgen misschien andere ideeën zullen hebben. Of misschien compleet het tegenovergestelde zouden verkondigen als ze in een andere situatie zouden zitten. En ze zijn allemaal op hun manier ook heel schoon curieus naar de ander zonder al te veel te vinden en te oordelen, laat staan adviezen, voorschriften of geboden voor een ander toe te staan. Velen toonden zelfs veel mededogen, ook voor degenen die hen tegen de borst stuiten, het niet met hen eens zijn of hen zelfs al eens pijnlijk geraakt hebben. Lees dit boek dus niet zoals een memorandum vanuit het middenveld voor politici, een zelfhulpboek van professionals voor wie met iets sukkelt of een te volgen behandeling van dokters voor patiënten. Lees het als een getuigenis van een gezamenlijke zoektocht. Als een reisverhaal waardoor je meteen een treinticket richting zee of bergen boekt.

Elk van de gesprekken begon in ons hoofd met veel open vragen, werd een conversatie waarin bij alle partijen telkens nieuwe vragen ontstonden en eindigde met een veelvoud daarvan. En toch werden deze momenten keer op keer erg vervullende momenten, waarop we nog lang nadien konden teren. En dus hopen we voor jou hetzelfde: dat er veel vragen mogen rijzen, blijven hangen, opnieuw geformuleerd worden tijdens het lezen en dat je de goesting voelt om ze nadien hardop te stellen aan Joost mag weten wie. Opdat daar dan weer meer van hetzelfde zou mogen gebeuren.

Let the magic shine

Max Weber wist het al in 1919,² we leven in een onttoverde wereld, waarin magisch denken, intuïtie en geloof het onderspit delven ten opzichte van de harde wetenschap, intellectualisering, technische middelen, bureaucratie en rationele berekening. We zouden dat kunnen beantwoorden met een nieuw geloof, een duidelijkheid scheppende nieuwe ideologische benadering van de wereld, een nieuwe lijst geboden of een heldhaftige leider. Maar dat botst te veel met drie zaken:

1. ook dat surft op het paradigma van het weten en laat dus geen ruimte voor het niet-weten;
2. de vrijheidsstrijder in onszelf is intussen te groot om niet in opstand te komen tegen alles wat onze keuzevrijheid te veel beperkt;
3. last but not least: we denken dat er op dit moment meer dan genoeg anderen zijn die dat als antwoord in de wereld aan het zetten zijn en dat willen wij niet nog meer wind in de zeilen geven.

Hoog tijd voor een goede scheut magie dus! Hiervoor doen we graag een beroep op alles wat niet-weten, verwondering, creativiteit, ontroering wakker kan maken. De artiesten in ons midden zijn hierbij evident degenen die we graag een podium bieden, niet alleen om op te treden, maar ook om na de show mee te dansen met het publiek, uit te leggen aan de jongsten in de zaal hoe ze het doen ... Al wie in het groot of klein met taal bezig is – als schrijver, lezer, nieuwe-taal-uitvinder, vragen-

steller – mag daar wat ons betreft nog veel meer tijd en ruimte voor krijgen. Niet om allemaal uiteindelijk één en dezelfde taal te spreken, integendeel. Hoe meer talen, hoe liever. Om het plezier van jongleren met woorden te herontdekken, om te proeven hoe één woord voor twee mensen compleet het tegenovergestelde kan betekenen, om samen nieuwe sprookjes te schrijven voor onze kinderen, om een manier te vinden om toch te kunnen spreken met die oom die je al gans je leven irriteert ... Hier en daar een beetje zottigheid kan zeker ook geen kwaad. Al is het maar omdat het deugd doet. Maar ook omdat in momenten van zottigheid verrassend nieuwe dingen kunnen ontstaan. Samen daarover lachen creëert verbinding. Zelf eens zot doen maakt los wat vast zit. Een ander gek zien doen kan op ideeën brengen.

We wensen onszelf, elkaar, jullie en eigenlijk iedereen toe dat we in de toekomst meer op ons gemak kunnen zijn met worden in plaats van zijn, niet-weten in plaats van weten, proberen in plaats van kunnen, maken in plaats van behouden, verschil in plaats van harmonie ...